

ความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาลาว: การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน

ธนานันท์ ตรงดี

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: thananannew@gmail.com

วันที่รับบทความ: 10 พฤษภาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 31 กรกฎาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ: 5 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

การมีคำหลายความหมายเป็นปรากฏการณ์ปกติในภาษาธรรมชาติ คำว่า ได้ ในภาษาลาวเป็นอีกคำหนึ่งที่เป็นคำหลายความหมาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาว และศึกษากระบวนการปริชานที่ทำให้มีการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางวรรณศาสตร์ปริชาน ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นข้อความสั้นที่มีคำว่า ได้ ปรากฏอยู่ โดยได้จาก พจนานุกรมลาว-ลาว แบบเรียนภาษาลาว และคลังคำภาษาลาว ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของคำว่า ได้ มี 9 ความหมาย จัดเป็นความหมายประจำคำ 2 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้มาครอบครอง’ และ ‘ได้โอกาสกระทำ’ จัดเป็นความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้ทำแล้ว’ ‘ก่อผล’ ‘สัมฤทธิ์ผล’ ‘สามารถ’ ‘สามารถตามบริบท’ ‘อนุญาตให้ทำ’ และ ‘เป็นไปได้’ กระบวนการปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายมีทั้งหมด 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย และการกลายเป็นอัตวิสัย

คำสำคัญ: ภาษาลาว วรรณศาสตร์ปริชาน พหุนัย คำหลายความหมาย ได้

The Meaning of /dâi/ in Lao: A Cognitive Semantic Study

Thananan Trongdee

Department of Thai and Eastern Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

E-mail: trongdeethananan@gmail.com

Received: May 10, 2020

Revised: July 31, 2020

Accepted: August 5, 2020

Abstract

Having polysemes is a normal phenomenon in natural languages. For example, the word /dâi/ ‘acquire’ is one of the polysemes in Lao. Based on the cognitive semantic approach, this study aims to subcategorize the meanings of /dâi/ in Lao and to study the cognitive processes for semantic extension of the prototypical senses of /dâi/, yielding lexical definitions and grammatical meanings. The short texts containing /dâi/ are gathered from Lao-Lao dictionaries, Lao textbooks, and Lao Corpus. The findings show that /dâi/ has nine meanings. There are two lexical meanings, i.e. ‘to posses’ and ‘to possess a chance to do something. In addition, there are seven grammatical meanings, i.e. ‘to have something done, ‘accomplish’, ‘achieve’, ‘ability’, ‘ability according to contexts’, ‘permission’ and ‘possibility’ The semantic extension of the prototypical meaning is activated by three cognitive processes, i.e. metaphor, metonymy, and subjectification.

Keywords: Lao Language, Cognitive Semantics, Polysemy, Polyseme, /dâi/

บทนำ

การที่ภาษามีคำหลายความหมาย (polyseme) เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับภาษาต่าง ๆ ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า เอา ดังปรากฏในการศึกษาของจิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) พบว่ามีความหมายถึง 9 ความหมาย และสามารถจัดกลุ่มความหมายเหล่านั้นเป็นประเภทของความหมายได้ 3 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำ เช่น ‘ย้ายวัตถุมาไว้กับตัว’ ‘ต้องการ’ และ ‘มีเพศสัมพันธ์’ เป็นต้น ความหมายทางไวยากรณ์ เช่น ‘ทำให้เกิด’ และความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติ เช่น ‘ตั้งใจเลือก’ และ ‘ตัดบท’ เป็นต้น

คำหลายความหมายมีลักษณะต่างจากคำพ้อง (homonym) โดยคำหลายความหมายจะมีความหมายแต่ละความหมายสัมพันธ์กัน ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า ตก ในถ้อยคำ พระอาทิตย์กำลังตก ราคาทองคำตก ลูกบอลตกน้ำ และ ลิงตกต้นไม้ คำว่า ตก ในถ้อยคำเหล่านี้เป็นคำกริยาทั้งหมด และแม้จะมีความหมายแตกต่างกันตามบริบทของการปรากฏของคำ แต่คำว่า ตก ในแต่ละบริบทยังคงความหมายบางอย่างร่วมกันจึงถูกจัดให้เป็นคำหลายความหมาย ส่วนคำพ้องนั้นเป็นคำคนละคำแต่มีรูปเขียนและรูปเสียงพ้องกัน จึงมีความหมายของแต่ละคำไม่สัมพันธ์กัน เช่น คำว่า เขา ในถ้อยคำว่า เขาขึ้นเขาไปหาเขา ถ้อยคำนี้มีคำที่เขียนเหมือนกันและอ่านออกเสียงเหมือนกันว่า เขา อยู่สามคำ ได้แก่ เขา ที่เป็นคำบุรุษสรรพนาม เขา ที่เป็นคำนามหมายถึง ‘ภูเขา’ และ เขา ที่เป็นคำนามหมายถึง ‘เขาสัตว์’ เห็นได้ว่า คำว่า เขา ทั้งสามคำ ไม่มีความหมายร่วมกันแต่อย่างใดจึงจัดให้คำว่า เขา ทั้งสามคำนี้เป็นคำพ้อง อนึ่ง คำพ้องยังมีอีก 2 ประเภท ได้แก่ คำพ้องรูป (homograph) เช่น เผลา กับ เผลา (เพ-ลา) คำสองคำนี้อ่านต่างกันแต่เขียนเหมือนกันจึงจัดเป็นคำพ้องรูป และคำพ้องเสียง (homophone) เช่น กานต์ กับ กาล คำสองคำนี้เขียนต่างกันแต่อ่านเหมือนกันจึงจัดเป็นคำพ้องเสียง

คำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาวสามารถจัดให้เป็นคำหลายความหมาย ดังได้ข้อมูลเบื้องต้นจากพจนานุกรมภาษาลาวของทองคำ อ่อนมะนิสอน (2008: 364) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

“ได้ ๑. เอามาบนของใด ดังได้มา, บนบะโหลก ดังลวได้, เถ็ງ, บะสิบ, สามาต.

ได้ ๒. บนคำกริยาบอกระดิค ดังได้รัค, ได้บ่า, ได้เจ้า, บนคำอนุยาด ดังกินได้, บนอนได้, ไปได้. บนคำบอกรอความสามาต ดังเจ้าได้, อานได้, ขุนได้.”

“ได้ ก. เอามาเป็นของตัว ดังได้มา, เป็นประโยชน์ ดังรายได้, ถึง, ประสบ, สามารถ.

ได้ ก. เป็นคำกริยาบอกอดีต ดังได้ทำ, ได้ทำ, ได้พูด, เป็นคำอนุญาต ดังกินได้, นอนได้, ไปได้. เป็นคำบอกความสามารถ ดังพูดได้, อ่านได้, เขียนได้.”

ข้อมูลเบื้องต้นจากพจนานุกรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคำว่า ได้ มีความหมายประจำคำหลายความหมาย ได้แก่ ‘เอามาเป็นของตัว’ ‘เป็นประโยชน์’ ‘ถึง’ ‘ประสบ’ และ ‘สามารถ’ มีความหมายทางไวยากรณ์ ดังเช่น ‘เป็นคำกริยาบอกอดีต’ ‘เป็นคำอนุญาต’ และ ‘เป็นคำบอกความสามารถ’

การศึกษาคำหลายความหมายของนักวิชาการในปัจจุบัน มักใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) มาวิเคราะห์ ดังเช่น งานของ จิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น ซึ่งได้ระบุว่าความหมายต่าง ๆ ของ คำว่า เอา มีความสัมพันธ์กันในแบบของการแผ่รังสีในแบบเครือข่าย โดยมีความหมายว่า ‘ย้ายวัตถุมาไว้กับตัว’ เป็นความหมายต้นแบบและเป็นความหมายศูนย์กลาง ความหมายอื่นๆ ทุกความหมายจะขยายออกมาจากความหมายต้นแบบดังกล่าว การขยายความหมายออกเป็นหลายความหมายนั้นเกิดจากกระบวนการทางปริชาน ซึ่งพบว่า มี 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการนามนัย (metonymy) และกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)

บทความนี้เป็นการศึกษาความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาวด้วยการใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอรรถศาสตร์ปริชานมาวิเคราะห์ โดยได้แนวทางการศึกษา โดยเฉพาะจากงานของโสรัจ เรืองมณี (2553) ที่ได้ศึกษาคำว่า duoc ‘ได้’ ในภาษาเวียตนาม ซึ่งโสรัจใช้เกณฑ์การจำแนกความหมายจำแนกได้เป็น 12 ความหมาย และจัดกลุ่มความหมายเหล่านั้นเป็นประเภทของความหมายได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำที่เป็นความหมายต้นแบบรวมทั้งความหมายประจำคำที่ขยายออกไปรวมเป็น 5 ความหมาย และความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ส่วนกระบวนการการขยายความหมายเป็นหลายความหมายนั้นพบว่าเกิดจากกระบวนการทางปริชาน 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ (metaphor) กระบวนการนามนัย และกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

บทความนี้จะศึกษาความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาว จากข้อมูลที่รวบรวมจากพจนานุกรมลาว-ลาว แบบเรียนภาษาลาว และคลังคำภาษาลาว เพื่อจำแนกว่า ได้ ‘ได้’ มีความหมายใดบ้าง และจำนวนเท่าใด ด้วยการใช้เกณฑ์การจำแนกความหมาย โดยมีเจ้าของภาษาซึ่งเป็นผู้สอนภาษาลาวในระดับอุดมศึกษามาเป็นผู้ช่วยอธิบาย

ความหมาย เมื่อได้จำแนกความหมายแล้ว ผู้เขียนจะได้นำความหมายแต่ละความหมาย มาพิจารณาว่าความหมายใดเป็นความหมายต้นแบบ จากนั้นจึงจัดกลุ่มความหมายที่ เหลือว่าเป็นความหมายประจำคำ หรือเป็นความหมายทางไวยากรณ์ แล้วจึงวิเคราะห์ว่า ความหมายแต่ละความหมายเกิดจากกระบวนการทางปริชานกระบวนการใดบ้าง เนื้อหา ของบทความนี้จะลำดับจากการทบทวนทฤษฎีและแนวคิดทางอรรถศาสตร์ปริชานที่ เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาว
2. เพื่อศึกษากระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษา ลาวออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ต่าง ๆ

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญมี 5 ประการ ได้แก่ อรรถศาสตร์ปริชาน เกณฑ์ความ หมายต้นแบบ (prototypical meaning) การจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่าง มีหลักการ (principled polysemy) ทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภท (four categories of polysemy) และแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์

1. อรรถศาสตร์ปริชาน

คำว่า ปริชาน เป็นศัพท์บัญญัติของคำว่า cognition โดยราชบัณฑิตยสถาน (2553: 68) ให้ความหมายว่า “การเรียนรู้หรือการจัดระบบสรรพสิ่งที่ได้รับรู้ทางประสาท สัมผัสเป็นองค์ความรู้และเก็บไว้ในสมอง” ส่วนคำว่า กระบวนการปริชาน (cognitive process) ราชบัณฑิตยสถาน (2553: 70) ให้ความหมายว่า

“กระบวนการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากการรับรู้สรรพสิ่งทางประสาทสัมผัส หลังจากนั้นมีการสร้างมโนทัศน์ (concept) จากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น เมื่อเด็กเห็นแมวหลาย ๆ ครั้งก็เริ่มมีภาพของแมวในสมองซึ่งเป็นภาพทั่วไป ไม่เหมือนกับภาพของแมวแต่ละตัวที่มีลักษณะเฉพาะ ภาพที่สร้างขึ้นหรือมโนทัศน์ เช่นนี้จะถูกโยงให้สัมพันธ์กับมโนทัศน์อื่น ๆ กลายเป็นระบบมโนทัศน์ ระบบ มโนทัศน์หลายระบบมีความสัมพันธ์กันและรวมกันเป็นองค์ความรู้ซึ่งถูกเก็บไว้ ในสมอง

ภาษามีบทบาทสำคัญในกระบวนการปริชาน เพราะเป็นตัวแทนของ มโนทัศน์ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์สร้างมโนทัศน์ขึ้น เมื่อนั้นมนุษย์จะสร้างคำที่เรียก

มโนทัศน์นั้นด้วย ระบบมโนทัศน์จึงประกอบด้วยคำศัพท์ที่สัมพันธ์กัน และองค์ความรู้ของสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้หากมนุษย์ไม่มีภาษาที่เป็นตัวแทนของระบบมโนทัศน์และใช้สื่อมโนทัศน์หรือสื่อบทสนมโนทัศน์ไปยังสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม”

สำหรับงานของนักภาษาศาสตร์ปริชานนั้น นันทนา วงษ์ไทย (2562: 2) กล่าวว่า “นักภาษาศาสตร์ปริชานไม่ได้สนใจศึกษาความหมายของรูปภาษา แต่สนใจศึกษาความหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจโครงสร้างมโนทัศน์และการสร้างมโนทัศน์ คำถามของนักภาษาศาสตร์ปริชานคือ ความหมายของรูปภาษาเปิดเผยให้เห็นระบบมโนทัศน์ของมนุษย์ได้อย่างไร โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้เข้าใจการทำงานของระบบมโนทัศน์”

2. เกณฑ์ความหมายต้นแบบ

เกณฑ์ความหมายต้นแบบที่นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้เป็นเกณฑ์ที่ไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003 อ้างถึงในนันทนา วงษ์ไทย, 2562: 95) เสนอไว้ว่ามี 5 ประการโดยได้ยกกรณีคำว่า over ในภาษาอังกฤษมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1) การเป็นความหมายแรกที่พบในประวัติของคำนั้น (earliest attested meaning) คำว่า over มีความสัมพันธ์กับคำว่า upan ในภาษาสันสกฤตที่หมายความว่า ‘สูงกว่า’ ทั้งสองคำล้วนแสดงความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่สิ่งใดอยู่สูงกว่าที่หมาย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

2) การมีความเด่นในเครือข่ายทางความหมาย (predominance in the semantic network) ความหมายต้นแบบต้องเป็นความหมายที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับความหมายอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายความหมายเป็นส่วนใหญ่ ความหมายของ over ซึ่งมีความหมายจำนวน 15 ความหมายนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความหมายว่า ‘เหนือ’ จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

3) การประกอบเข้ากับคำประเภอื่น (use in composite form) คำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ สามารถประกอบเข้ากับคำนามเพื่อสร้างคำประสม เช่น overcoat หรือประกอบเข้ากับคำกริยา เช่น look over จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

4) การมีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่น (relation to other particles) คำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ มีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่นโดยจัดเป็นกลุ่มได้ ได้แก่ above, over, under, below จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

5) การคาดการณ์การขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย (ease of predicting sense extension) ความหมายใด ๆ ของคำนั้นที่สามารถถูกขยายไปเป็นความหมายอื่นอีกได้ง่ายกว่า ความหมายนั้นมีความเป็นไปได้มากที่จะเป็นความหมายต้นแบบ ความหมาย ‘เหนือ’ ถูกขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

3. การจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ

แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการเป็นแนวคิดของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003 อ้างถึงใน ไสรัจ เรืองมณี, 2553: 29-32) นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้ในการจำแนกความหมายของคำหลายความหมาย โดยมีเกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่

1) เกณฑ์ด้านความหมาย (meaning criterion) ความหมายนั้นต้องเป็นความหมายพิเศษที่เพิ่มเติมเข้ามาซึ่งไม่สามารถพบได้ในความหมายอื่น ๆ เช่น

a) Time flies when you're having fun.

b) Last night at the fair the time seemed to whiz by.

ความหมายของคำว่า time ใน a) หมายถึง ‘ช่วงเวลา’ ส่วนใน b) time หมายถึง ‘จุดของเวลา’ ดังนั้น จึงเป็นความหมายพิเศษต่างกัน

2) เกณฑ์ด้านการทำให้มีโน้ตส์แจ่มชัด (concept elaboration criterion) ความหมายนั้นต้องมีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วม (semantic selection restriction) ทำให้ปรากฏเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความหมายนั้น ๆ เช่น

a) Time flies when you're having fun.

c) The time has vanished.

คำว่า time ใน a) และ c) มีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วมต่างกัน เป็นการทำให้มีโน้ตส์ต่างกันอย่างแจ่มชัด

3) เกณฑ์ด้านไวยากรณ์ (grammatical criterion) ความหมายบางประการปรากฏในโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ในบางโครงสร้างซึ่งต่างจากความหมายอื่น หรือมีลักษณะทางไวยากรณ์ที่ต่างออกไป เช่น

*d) A time raced by.

e) A time will come when we'll finally have to address global warming.

คำว่า time ใน d) ไม่สามารถมี article A แต่ time ใน e) มี article A ได้ เพราะเป็นความหมายพิเศษต่างออกไป

4. ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภท

ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทเป็นทฤษฎีของไรเมอร์ (Riemer, 2005 อ้างถึงในโสรัจ เรื่องมณี, 2553: 32-38) ไรเมอร์นำมาใช้อธิบายกระบวนการปริชานในการขยายความหมายของคำ ประกอบด้วย 4 กระบวนการ โดยได้ใช้กรณีคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ ‘การกระทบและมีผลต่อกัน’ เช่นคำว่า hit, smash, touch, strike เป็นต้น มาประกอบการอธิบาย ซึ่งสามารถนำมากล่าวโดยสังเขปได้ ดังนี้

1) กระบวนการอุปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับความหมายแก่น (metaphor application to core meaning) กระบวนการอุปลักษณ์เป็นการลดความเป็นต้นแบบให้มากขึ้น เช่น

a) A thought has struck me. ‘ความคิดอย่างหนึ่งกระตุกฉัน’

b) A rock has struck me. ‘หินก้อนหนึ่งมากระทบฉัน’

คำว่า strike ถูกนำไปใช้กับ thought ซึ่งมีความหมายเป็นนามธรรมและไม่ใช่วัตถุ ทำให้ความหมายของ strike ลดความเป็นต้นแบบมากขึ้น จึงเรียกว่าเกิดกระบวนการอุปลักษณ์

กระบวนการอุปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับความหมายแก่น ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า दुष्ट ‘ได้’ ในภาษาเวียตนามซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ โดยปรากฏว่าสิ่งที่ได้มานั้นไม่ใช่สิ่งของ เช่น ‘ฉันได้ที่สามในห้อง’ ‘คุณฮวาได้ลูกสาว’ และ ‘ของนั้นได้ราคาดีมาก’ เป็นต้น (โสรัจ เรื่องมณี, 2553: 166)

2) กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ (effect metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการนำผลลัพธ์มารวมกับความหมายต้นแบบเดิม เช่น

c) The soldier struck the head from the body.

‘ทหารตัดหัว (ศัตรู) ออกจากร่าง’

คำกริยา strike ในตัวอย่างไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ เท่านั้นแต่ยังเป็นการนำผลลัพธ์มารวมกับความหมายต้นแบบเดิมด้วย กล่าวคือ มีการนำส่วนย่อยที่เป็นผลลัพธ์มารวมด้วย จึงเรียกว่าเป็นกระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์

กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า दुष्ट ‘ได้’ ในภาษาเวียตนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยเป็นความหมายว่า ‘ชนะ’ เช่น ‘ฟุตบอลระหว่างไทยกับเวียดนาม ใครชนะ’ เป็นต้น (โสรัจ เรืองมณี, 2553: 169)

3) กระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบท (contextual metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายด้วยบริบทเฉพาะ เช่น

d) I’ve knocked some girls in my time.

‘ฉันได้ทูปสาวจำนวนหนึ่งในชีวิตฉัน’

คำกริยา knock ในตัวอย่างจะมีความหมายว่า ‘ทูปตี’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการทะเลาะหรือต่อสู้กัน แต่จะมีความหมายว่า ‘มีสัมพันธ์ทางเพศ’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการมีเพศสัมพันธ์

กระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบท ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า दुष्ट ‘ได้’ ในภาษาเวียตนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบทกลายเป็นความหมายว่า ‘มีสัมพันธ์ทางเพศ’ ซึ่งเป็นการได้บางอย่างจากสตรี เช่น ‘เขาได้เธอแล้ว’ เป็นต้น (โสรัจ เรืองมณี, 2553: 173)

4) กระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย (constituent metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายโดยการนำเพียงส่วนประกอบย่อยหนึ่งของความหมายต้นแบบมาใช้ เช่น

e) Just then the squall struck up.

‘บัดเดี๋ยวนั้น ลมกระโชกก็ฟุ้งขึ้น’

คำกริยา strike ในตัวอย่างไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ แต่อย่างใด เป็นแต่เพียงแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของความหมายต้นแบบเท่านั้น จึงเป็นกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ยิ่งกว่านั้นยังได้เปลี่ยนประเภทคำกริยามาเป็นอกรรมกริยาด้วย

กระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า được ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย โดยนำเพียงความหมายว่า ‘ได้กระทำให้บางอย่าง’ และ ‘ผลลัพธ์ของการได้กระทำให้บางอย่าง’ มาใช้ในความหมายว่า ‘ใช้ได้’ เช่น cái này được rồi đây ‘อันนี้ใช้ได้แล้วละ’ เป็นต้น (โสรัจ เรื่องมณี, 2553: 175)

อนึ่ง กระบวนการปริชานในการขยายความหมายของคำ สามารถดำเนินการต่อเนื่องกันเป็น 2 กระบวนการได้ ดังที่โสรัจ เรื่องมณี (2553: 177) ยกกรณีที่ว่า ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ผ่านกระบวนการขยายความหมายเป็น ‘ได้ครอบครองโอกาสในการกระทำให้บางอย่างหนึ่ง’ ดังนี้

f) tôi được ba cuốn sách ‘ฉันได้หนังสือสามเล่ม’

g) tôi được gặp Lan ở Hà Nội ‘ฉันได้เจอหลานที่ฮานอย’

ความหมายของ được ในประโยค f) เป็นความหมายต้นแบบเพราะหมายถึงว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ แต่ความหมายของ được ในประโยค g) ถูกลดความหมายต้นแบบลงจึงถือว่าเป็นกระบวนการอุปลักษณ์ มีความหมายว่า ‘ได้ครอบครองเหตุการณ์’ แล้วผ่านกระบวนการนามนัยอีกครั้งหนึ่งจึงเหลือเพียงส่วนประกอบย่อยว่า ‘ได้ครอบครองโอกาสในการกระทำให้บางอย่างหนึ่ง’ เท่านั้น

5. แนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์

คำว่ากรการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) นั้น ราชบัณฑิตยสภา (2560: 198) ได้ให้ความหมายว่า

“การที่คำเนื้อหาเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นคำไวยากรณ์หรือคำหน้าที่¹ หรือตัวบ่งชี้ทางไวยากรณ์ ตัวอย่างคำกริยากลายเป็นคำบุพบท เช่น จาก ใน เขาจากเธอไป อย่างไม่มีวันกลับ กลายเป็นคำบุพบท จาก ใน จากข้อมูลทั้งหมด สรุปได้ว่า.. คำนามกลายเป็นคำบุพบท เช่น ของ ใน ฉันกำลังจะไปซื้อของ กลายเป็นคำบุพบท ของ ใน หนังสือของฉันหายไปเล่มหนึ่ง คำนาม การ ซึ่งหมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ เช่น ใน ไม่เอาการเอางาน กลายเป็นหน่วยคำที่เป็นตัวบ่งชี้คำนามธรรมหรืออาการนามที่แปลงมาจากคำกริยา เช่น การกิน การทำงาน การพัฒนา คำกริยา going to ‘ไป’ กลายเป็นตัวบ่งชี้อนาคตกาล เช่น I’m going to finish it next week.”

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้อธิบายกรณีนี้ที่ปรากฏในภาษาต่าง ๆ นอกจากจะใช้ทฤษฎีพหุหน่วย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) ดังที่ได้กล่าวถึงแล้ว ยังได้ใช้แนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัย (subjectification) ของทรอกอท (Traugott, 1989) ด้วย

แนวคิดของทรอกอท (Traugott, 1989 อ้างถึงในโสรัจ เรืองมณี, 2553: 191) กล่าวโดยสังเขปได้ว่า คำซึ่งมีความหมายประจำคำอยู่เดิม เมื่อปรากฏในบริบทบางบริบทจะมีความหมายรอง หรือความหมายข้างเคียงซึ่งมีความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ ความหมายนี้ได้จากการอนุมาน (inference) และเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ความหมายเชิงการใช้ (usage based) เนื่องจากเป็นความหมายอนุมานได้จากการใช้รูปภาษานั้นในสถานการณ์จริง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความหมายเชิงวัจนปฏิบัติซึ่งมีความหมายรองของรูปภาษาจะพัฒนากลายเป็นความหมายประจำคำซึ่งมีความหมายหลักของรูปภาษานั้น...การพัฒนาไปสู่ความหมายใหม่ที่เกิดจากความเชื่อทัศนคติส่วนบุคคลต่อถ้อยความที่กล่าวขึ้นของผู้พูด เป็นสิ่งที่ทรอกอทเรียกว่า “การกลายเป็นอัตวิสัย”

กรณีนี้ที่แสดงว่า be going to มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นคำไวยากรณ์ในเวลาต่อมานั้นมีหลักฐานปรากฏในประโยคที่ทรอกอท (Traugott, 2005 อ้างถึงในโสรัจ เรืองมณี, 2553: 192) ยกมาดังนี้

¹ คำเนื้อหาเป็นคำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ เช่น เด็ก ข้าว โรงเรียน เดิน ทำงาน เหลือเกิน (ราชบัณฑิตยสภา, 2560: 108) ส่วนคำไวยากรณ์เป็นคำที่มีความหมายทางไวยากรณ์ แต่ไม่มีความหมายประจำคำหรือความหมายเนื้อหา ทำหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ ได้แก่ คำกำกับนาม คำบุพบท ตัวกำหนด คำช่วยกริยา และคำสันธาน เช่น ใน ที่ ของ และ แต่ นี้ นั้น (ราชบัณฑิตยสภา, 2560: 198)

- h) The council sat upon it, and were going to order a search of all the houses about the town. ‘สภาได้ถกกันในเรื่องนั้น และกำลังไปสั่งการค้นทุกบ้านรอบ ๆ เมือง’

หลักฐานประโยคนี้นปรากฏในเอกสารประวัติของกษัตริย์ชาร์ลส์ ก่อนปี ค.ศ. 1680 แสดงให้เห็นว่า ความหมายของ be going to ซึ่งเป็นความหมายแสดงการเคลื่อนที่มาแต่เดิม กำลังเปลี่ยนแปลงให้เป็นความหมายทางไวยากรณ์มากขึ้น เพราะ be going to ปรากฏในบริบทที่เอื้อให้อนุมานความหมายตามอรรถวิสัยว่ามีความหมายแสดงเวลาในอนาคต ต่อมาภายหลัง be going to ได้กลายเป็นคำแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์อย่างสมบูรณ์ เพราะสามารถปรากฏร่วมกับประธานที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น

- i) It seems as if it were going to rain.
‘มันดูเหมือนกับว่าฝนกำลังจะตก’

แนวคิดกระบวนการกลายเป็นอรรถวิสัยและกระบวนการนามนัย ได้ถูกนำไปใช้เพื่ออธิบายกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า được ‘ได้’ ที่กลายมาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะในภาษาเวียดนาม ซึ่ง โสรัง เรืองมณี (2553: 175) พบว่า được บ่งชี้ทัศนภาวะ 4 ประเภท ได้แก่ ทัศนภาวะแสดงความสามารถ (ability) เช่น Tôi viết tiếng Việt được. ‘ฉันเขียนภาษาเวียดนามได้’ ทัศนภาวะแสดงความสามารถที่เกิดขึ้นเพราะบริบทแวดล้อม (potentiality) เช่น Vì thời tiết tốt nên tôi đi bộ ngắm phong cảnh được. ‘เพราะอากาศดี ฉันจึงเดินชมทัศนียภาพได้’ ทัศนภาวะการอนุญาต (permission) เช่น Món ăn này ăn được. ‘อาหารนี้กินได้’ และทัศนภาวะความเป็นไปได้ (possibility) เช่น Cái nào cũng mua được. ‘อันไหนก็ซื้อได้’ โสรัง เรืองมณี (2553: 196) กล่าวว่าระดับของการเป็นอรรถวิสัยของการบ่งชี้ทัศนภาวะความเป็นไปได้จะเข้มข้นที่สุด ส่วนระดับของการเป็นอรรถวิสัยน้อยที่สุดคือการบ่งชี้ทัศนภาวะความสามารถ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นข้อความที่มีคำว่า ได้ จากพจนานุกรมของทองคำอ่อนมะนิซอน (2008) พจนานุกรมของมหาสิลา วีระวงส์ (2006) แบบเรียนภาษาลาวของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา ฐานข้อมูลภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia

Languages Library Corpus) เฉพาะส่วนที่เป็นภาษาลาวจากเว็บไซต์ www.sealang.net (2020) ซึ่งได้รวบรวมข้อความภาษาลาวมาจากอินเทอร์เน็ต

2. แยกข้อมูลซึ่งเป็นข้อความที่มีคำว่า ໄດ້ เฉพาะคำที่เป็นคำมูล (simple word) มาจำนวน 1,000 ข้อความ

3. จำแนกความหมายของคำว่า ໄດ້ โดยใช้เกณฑ์ความหมายต้นแบบ และเกณฑ์พหุณัยอย่างมีหลักการของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003) โดยมีผู้ช่วยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาลาว 2 ท่าน

4. จัดกลุ่มความหมายของคำว่า ໄດ້ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์

5. วิเคราะห์กระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ໄດ້ โดยใช้ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) และแนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยของทรอกอท (Traugott, 1989)

6. นำเสนอผลการศึกษาความหมายและการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້ ในภาษาลาวแบบพรรณนาวิเคราะห์

ความหมายและการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້ ในภาษาลาว

ความหมายของคำว่า ໄດ້ จำแนกตามเกณฑ์ความหมายต้นแบบ และเกณฑ์พหุณัยอย่างมีหลักการของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003) พบว่ามีความหมายต้นแบบและความหมายที่ขยายจากความหมายต้นแบบ รวมเป็น 8 ความหมาย สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ ส่วนกระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ໄດ້ เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) และแนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยของทรอกอท (Traugott, 1989) พบว่ามีอยู่หลายกระบวนการ ดังจะกล่าวต่อไป

1. ความหมายประจำคำและกระบวนการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້

ความหมายประจำคำของคำว่า ໄດ້ มีจำนวน 2 ความหมาย และมีกระบวนการขยายความหมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 คำว่า ໄດ້ ในความหมายว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’

คำว่า ໄດ້ ในความหมายว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ถือได้ว่าเป็นความหมายต้นแบบ เพราะพบว่าพจนานุกรมภาษาลาวจะให้ความหมายนี้เป็นความหมายแรกเสมอ

เช่น ในพจนานุกรมของกระทรวงศึกษาธิการ (2505) มหาสิลา วีระวงส์ (2006) และทองคำ อ่อนมะนิสอน (2008) อีกทั้งในงานของเอนฟิลด์ (Enfield, 2004) ซึ่งได้ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า ‘ได้’ ที่ปรากฏหลังกริยาอื่นในภาษาเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ ภาษาเขมร ภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาเวียดนาม และภาษาม้ง เห็นว่าความหมายพื้นฐานของคำนี้แปลได้ว่า ‘acquire, obtain, get’

คำว่า ‘ได้’ ในความหมายต้นแบบมีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยากรรม ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของภาคแสดง ดังตัวอย่างที่ (1) - (2)

(1) ท้าวเฉล ได้ เงิน มา สาม ล้าน กีบ.

นายเล ได้ เงิน มา สาม ล้าน กีบ

‘นายเลได้เงินมาสามล้านกีบ’

(2) เงิน ที่ ได้ จาก การขายรูปวาด เหล่า นี้ จะ บริจาค.

เงิน ที่ ได้ จาก การขายรูปวาด เหล่า นี้ จะ บริจาค

‘เงินที่ได้จากการขายภาพวาดเหล่านี้จะบริจาค’

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่ (1) ในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ผู้รับประโยชน์ (recipient) คือ ท้าวเฉล เป็นมนุษย์ ผู้ร่วมแกนกลาง (theme) คือ เงิน เป็นสิ่งของ และผู้ทำ (agent) เป็นผู้ให้สิ่งของนั้นเป็นมนุษย์ แต่ไม่แสดงในรูปประโยค ส่วนตัวอย่างที่ (2) มีลักษณะด้านความหมายไม่ต่างกัน

ความหมายต้นแบบดังกล่าวนี้ถูกนำไปขยายความหมายด้วยกระบวนการอุปลักษณ์ ดังพบได้ในตัวอย่างที่ (3) - (4)

(3) นางเมยโอดินา ได้ ที่สอง.

นางเมยโอดินา ได้ ที่สอง

‘นางเมยโอดินาได้ที่สอง’

(4) ท้าวบุญมี ได้ ลูกสาว.

นายบุญมี ได้ ลูกสาว

‘นายบุญมีได้ลูกสาว’

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่ (3) - (4) ในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ผู้รับประโยชน์ เป็นมนุษย์ แต่สิ่งที่ได้ไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่กลับเป็นสิ่งนามธรรม และเป็นมนุษย์ตามลำดับ ดังนั้นเมื่อความหมายต้นแบบได้ถูกลดระดับลง จึงถือว่าผ่านกระบวนการอุปักษ์ณ์ตาม ทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005)

1.2 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำ’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำ’ นี้ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็น คำกริยาที่ต้องตามด้วยคำกริยากระทำ (action verb) จึงมีความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำ กริยาอื่น ๆ’ และทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของภาคแสดงดังตัวอย่างที่ (5) - (6)

(5) บุนมี ได้ ไป เที่ยว สวนสนุก เพราะ การสอบ เสร็จ แล้ว.

บุญมี ได้ ไป เที่ยว สวนสนุก เพราะ การสอบ เสร็จ แล้ว
‘บุญมีได้ไปเที่ยวสวนสนุกเพราะการสอบเสร็จแล้ว’

(6) คนหนุ่ม น้อย คน จะ ได้ เข้า เป็น ทหาร.

คนหนุ่ม น้อย คน จะ ได้ เข้า เป็น ทหาร
‘คนหนุ่มน้อยคนจะได้เข้าเป็นทหาร’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานเป็นทั้งผู้กระทำและผู้รับ ประโยชน์อีกทั้งเป็นมนุษย์ สิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นเหตุการณ์ด้วยเหตุที่มีลักษณะทาง ไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายแตกต่างจากความหมายต้นแบบดังกล่าว จึงตัดสินใจได้ ว่า ความหมาย ‘ได้โอกาสกระทำ’ เป็นความหมายที่แยกออกจากความหมายต้นแบบตาม เกณฑ์แยกความหมายของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003)

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการอุปักษ์ณ์ เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นเหตุการณ์ และยังได้ผ่านกระบวนการนามนัย แบบเน้นส่วนประกอบย่อยด้วย เพราะ ‘ได้โอกาสกระทำ’ เป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของ เหตุการณ์ทั้งหมด

2. ความหมายทางไวยากรณ์และกระบวนการขยายความหมาย

ความหมายทางไวยากรณ์ของคำว่า ได้ มีจำนวน 7 ความหมาย และมีกระบวนการ ขยายความหมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.1 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้ทำแล้ว’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้ทำแล้ว’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะสมบูรณ์² (completive) ดังตัวอย่างที่ (7) - (8)

(7) งานแจกรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ สะเทือน ฝัน แฉว.

งานแจกรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ เฉลย ผล แล้ว

‘งานมอบรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ประกาศผลแล้ว’

(8) ผู้สำรวจ ยังตรวจ ได้ ถิ่นดิบ บ่อายแควสท่ามะลาด.

ผู้สำรวจ หยั่งวัด ได้ ค้นพบ บ่อก๊าซธรรมชาติ

‘ผู้สำรวจได้นำได้ค้นพบบ่อก๊าซธรรมชาติ’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่เป็นผู้กระทำเป็นทั้ง สิ่งที่ไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสมบูรณ์ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่น ดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสมบูรณ์

2.2 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ก่อผล’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ก่อผล’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะก่อผล (accomplishment) ซึ่งการณลักษณะก่อผลหมายถึงเหตุการณ์ที่เป็นพลวัต มีช่วงเวลา และมีจุดสิ้นสุด ดังตัวอย่างที่ (9) - (10)

(9) ลาว ฉลา กับ เช้า ได้ 2 ปี แฉว วั ลิน มา กับ ใหม่.

เขา เลิก กิน เหล้า ได้ 2 ปี แต่ ก็ คื่น มา กิน ใหม่

‘เขาเลิกกินเหล้าได้ 2 ปีแต่ก็กลับมากินใหม่’

² ตัวบ่งชี้การณลักษณะ หมายถึง วิธีที่ผู้พูดใช้แสดงการมองลักษณะของเหตุการณ์ (Saeed, 2000: 116)

(10) มา รับ ยา ได้ 2 ครั้ง เท่านั้น.

มา รับ ยา ได้ 2 ครั้ง เท่านั้น
'มารับยาได้ 2 ครั้งเท่านั้น'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่ เป็นผู้กระทำ เป็นมนุษย์ และสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์ และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัย แบบเน้นผลลัพธ์เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นผลลัพธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ เหตุการณ์เท่านั้น

2.3 คำว่า ได้ ในความหมายว่า 'สัมฤทธิ์ผล'

คำว่า ได้ ในความหมายว่า 'สัมฤทธิ์ผล' มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยา ช่วยปรากฏอยู่หลังคำกริยากระทำหรือกริยาสภาพ ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะ สัมฤทธิ์ผล (achievement) ซึ่งการณลักษณะสัมฤทธิ์ผลหมายถึงเหตุการณ์ที่เป็นพลวัต ไม่มี ช่วงเวลา มีจุดสิ้นสุด และมีการเปลี่ยนสภาพของผู้ร่วมเหตุการณ์ ดังตัวอย่างที่ (11) - (12)

(11) นางน้อย แด้ม รูบ ได้ งามตา งาม.

นางน้อย วาด รูป ได้ งามตา มาก
'นางน้อยวาดภาพได้งามตามาก'

(12) ชื่น บานตะ ได้ ดี กว่า ชื่น บานบัว.

เล่น ฟุตบอล ได้ ดี กว่า เล่น บาสเกตบอล
'เล่นฟุตบอลได้ดีกว่าเล่นบาสเกตบอล'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่ เป็นผู้กระทำ เป็นมนุษย์ และสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นผลลัพธ์ที่มีสภาพใหม่ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์ และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นผลลัพธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์เท่านั้น

2.4 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘สามารถ’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘สามารถ’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วยและปรากฏหลังคำกริยาอื่น ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ³ แสดงความสามารถ (ability) ดังตัวอย่างที่ (13) - (14)

(13) น้อง จิน ไข่ ได้.

น้อง ทอด ไข่ ได้

‘น้องทอดไข่ได้’

(14) ไก่ ฆิณ แผลง ได้.

ไก่ กิณ แผลง ได้

‘ไก่กินแผลงได้’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่เป็นผู้กระทำเป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ครอบครองไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็น “ความสามารถของผู้กระทำ” ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถ” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งที่ผู้กระทำครอบครองอยู่จริง และยังใช้กระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยด้วยเนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็นประเภทที่อ้างอิงจากผู้กระทำ (agent-oriented modality)

อนึ่ง หากประธานไม่ใช่ผู้กระทำและเป็นสิ่งของ สิ่งที่เป็นของครอบครองเป็น “ศักยภาพ” (potentiality) ของสิ่งนั้น ดังตัวอย่างที่ (15) - (16)

³ ทัศนภาวะ (modality) หมายถึง ประเภททางไวยากรณ์ที่แสดงทัศนคติ มุมมอง จุดยืน หรือความรู้สึของผู้พูดต่อสิ่งที่พูดในประโยค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2560: 283)

(15) ໃຊ້ ບັນ ໂມງ ແລະ ພວງກຸຍແຈ ໄດ້.

ໃຊ້ ເປັນ ນາຟິກາ ແລະ ພວງກຸຍແຈ ໄດ້

‘ໃຊ້ເປັນນາຟິກາແລະພວງກຸຍແຈໄດ້’

(16) ໃບ ບໍ່ ບໍລິສຸດ ແຕ່ ຫົວຝັກກາດ ກິນ ໄດ້ ບໍ່ ມີ ບັນຫາ.

ໃບ ໄມ່ ບໍລິສຸດ ແຕ່ ຫົວຝັກກາດ ກິນ ໄດ້ ໄມ່ ມີ ບັນຫາ

‘ໃບໄມ່ບໍລິສຸດແຕ່ຫົວຝັກກາດກິນໄດ້ໄມ່ມີບັນຫາ’

2.5 ຄຳວ່າ ໄດ້ໃນຄວາມໝາຍວ່າ ‘ສາມາດຕາມບຣິບທ’

ຄຳວ່າ ໄດ້ໃນຄວາມໝາຍວ່າ ‘ສາມາດຕາມບຣິບທ’ ມີລັກສະນະທາງໄວຍາກຣນ໌ຄືເປັນ
ຄຳກຣິຍາຊ່ວຍ ແລະປາກກູ້ຫຼັງຄຳກຣິຍາອື່ນ ທຳຜົນທີ່ເປັນຕົວບັງຊີ້ທັດສະນະສະແດງຄວາມສາມາດ
ທີ່ອ້າງອີງຈາກບຣິບທແວດລ້ອມ (root possibility) ດັ່ງຕົວຢ່າງທີ່ (17)

(17) ໄຕ ນາ ບໍ່ ໄດ້ ນ້ຳ ບໍ່ ຫຼາຍ.

ໄຕ ນາ ໄມ່ ໄດ້ ນ້ຳ ໄມ່ ຫຼາຍ

‘ໄຕນາໄມ່ໄດ້ນ້ຳໄມ່ຫຼາຍ’

ເມື່ອພິຈາລະນາໃນດ້ານຄວາມໝາຍຈະເຫັນໄດ້ວ່າ ປະຖານທີ່ເປັນຜູ້ກະທຳເປັນສິ່ງ
ມີຊີວິດ ແລະຄວາມສາມາດທີ່ກ່ອບກ່ອນນັ້ນ ໄມ່ໃຊ້ຄວາມສາມາດຂອງຜູ້ກະທຳ ແຕ່ເປັນ
“ຄວາມສາມາດທີ່ກຳນົດຈາກບຣິບທແວດລ້ອມ” ດ້ວຍເຫດທີ່ມີລັກສະນະທາງໄວຍາກຣນ໌ແລະ
ລັກສະນະທາງຄວາມໝາຍຕ່າງຈາກຄວາມໝາຍອື່ນດັ່ງກ່າວ ຈຶ່ງຄື້ວວ່າເປັນຄວາມໝາຍທີ່ຂ້າຍ
ເພີ່ມຂຶ້ນ

ເມື່ອພິຈາລະນາກະບວນການຂ້າຍຄວາມໝາຍແລ້ວພົບວ່າຜ່ານກະບວນການນາມ
ນິຍາມແນ່ນອນສ່ວນປະກອບຍ່ອຍ ເນື່ອງຈາກ “ຄວາມສາມາດທີ່ກຳນົດຈາກບຣິບທແວດລ້ອມ”
ເປັນເພິ່ງສ່ວນໜຶ່ງຂອງສິ່ງທີ່ຜູ້ກະທຳກ່ອບກ່ອນຢູ່ຈິງ ແລະຍັງໃຊ້ກະບວນການກາຍເປັນ
ອັຕຕິສັຍດ້ວຍເນື່ອງຈາກຜູ້ພູດໃຊ້ຄຳວ່າ ໄດ້ ມາເປັນຕົວບັງຊີ້ທັດສະນະ ແລະຕົວບັງຊີ້ທັດສະນະ
ດັ່ງກ່າວຈັດເປັນປະເພດທີ່ອ້າງອີງຈາກສະຖານະການແວດລ້ອມ (intrinsic modality)

2.6 ຄຳວ່າ ໄດ້ໃນຄວາມໝາຍວ່າ ‘ອນຸຍາດໃຫ້ກຳ’

ຄຳວ່າ ໄດ້ໃນຄວາມໝາຍວ່າ ‘ອນຸຍາດໃຫ້ກຳ’ ມີລັກສະນະທາງໄວຍາກຣນ໌ຄືເປັນຄຳກຣິຍາ
ຊ່ວຍ ແລະປາກກູ້ຫຼັງຄຳກຣິຍາອື່ນ ທຳຜົນທີ່ເປັນຕົວບັງຊີ້ທັດສະນະອນຸຍາດ (permission)
ດັ່ງຕົວຢ່າງທີ່ (18) - (19)

(18) เจ้า มือ ผักผ่อน ได้แล้ว.

คุณ กลับไป พักผ่อน ได้ แล้ว
'คุณกลับไปพักผ่อนได้แล้ว'

(19) กิน ยา ได้ เมื่อ รับประทานอาหาร 30 นาที.

กิน ยา ได้ เมื่อ หลังอาหาร 30 นาที
'กินยาได้เมื่อหลังอาหาร 30 นาที'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่เป็นผู้กระทำเป็นสิ่งมีชีวิต และความสามารถที่ครอบครองนั้น ไม่ใช่ความสามารถของผู้กระทำ แต่เป็น “ความสามารถที่กำหนดจากผู้พูด” ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนมนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถที่กำหนดจากผู้พูด” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งที่ผู้พูดครอบครองอยู่จริง และยังใช้กระบวนการกลายเป็นอวัสัยด้วย เนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็นประเภทที่อ้างอิงจากผู้พูด (speaker-oriented modality)

2.7 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘เป็นไปได้’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘เป็นไปได้’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และปรากฏหลังคำกริยาอื่น ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะแสดงความเป็นไปได้ (possibility) ดังตัวอย่างที่ (20)

(20) ภูเขาบิโรว์ แฉ่น เลื่องเบนไปได้.

กุหลาบสีฟ้า เป็น เรื่องเป็นไปได้
'กุหลาบสีฟ้าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ผู้พูดเป็นประเมนเหตุการณ์บางอย่าง ดังนั้นความสามารถที่ครอบครองนั้น ไม่ใช่ความสามารถของผู้พูด แต่เป็น “ความสามารถของเหตุการณ์” ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถที่จะเกิดขึ้นได้” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสามารถของของเหตุการณ์ที่มีอยู่จริง ผู้พูดใช้กระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยด้วยเนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็นประเภทคาดคะเน (epistemic modality)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาว โดยใช้ทฤษฎีความหมายต้นแบบและการจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ และศึกษากระบวนการปริชานที่ทำให้มีการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภท (four categories of polysemy) และแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของคำว่า ได้ มี 9 ความหมาย จัดเป็นความหมายประจำคำ 2 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้มาครอบครอง’ และ ‘ได้โอกาสกระทำ’ จัดเป็นความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้ทำแล้ว’ ‘ก่อผล’ ‘สัมฤทธิ์ผล’ ‘สามารถ’ ‘สามารถตามบริบท’ ‘อนุญาตให้ทำ’ และ ‘เป็นไปได้’ กระบวนการปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายมีทั้งกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัยและการกลายเป็นอัตวิสัย

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และวิธีดำเนินการที่นำมาใช้ศึกษาทำให้การวิจัยนี้บรรลุผลตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เป็นอย่างดี และผลจากการศึกษาความหมายของคำว่า ได้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ปริชาน ทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการปริชานที่เกิดขึ้นในการขยายมโนทัศน์ของความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาวได้อย่างลึกซึ้ง ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการให้ความหมายของคำว่า ได้ ในพจนานุกรมภาษาลาวได้ ไม่ว่าจะเป็นพจนานุกรมประเภทภาษาเดียว (monolingual dictionary) หรือ พจนานุกรมประเภทหลายภาษา (multilingual dictionary)

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาความหมาย และการขยายความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นอีสาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2505). **วชิรานุสรณ์ภาษาลาวของกระทรวงศึกษาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จิรัชย์ หิรัญรัตน์. (2550). **การศึกษาความหมายของคำว่า ‘เอา’ ในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองคำ อ่อนมะนิสอน. (2008). **วชิรานุสรณ์ภาษาลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2562). **อรรถศาสตร์ปริชานเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: บริษัทเวิร์คคอปรีนธ์จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2560). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2011). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 3**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2013). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2015). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- ลีลา วีระวงส์, มหา. (2006). **วชิรานุสรณ์ภาษาลาว ฉบับปรับปรุงใหม่**. เวียงจันทน์: มูลนิธิโตโยตา.
- โล่สร้าง เรืองมณี. (2553). **ความหมายของคำว่า ດູດ ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Enfield, N.J. (2004). Areal Grammaticalization of Postverbal ‘Acquire’ in Mainland Southeast Asia. In **Papers from the Eleventh Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistic Society, 2001**. Edited by Somsong Burusphat. Tempe: Arizona State University.
- Riemer, N. (2005). **The Semantic of Polysemy: Reading Meaning in English and Warlpiri**. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Saeed, I. John. (2000). **Semantics**. Beijing: Blackwell Publishers Ltd.
- Traugott E. Closs. (1989). On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change. **Language**, 65:31-55.
- Tylers, A. & C. Evans. (2003). **The Semantic of English Preposition: Spatial scenes, Embodied Meaning and Cognition**. Cambridge: Cambridge University Press. www.sealang.net/lao/corpus.htm (Retrieved on January 12, 2020).

การสัมภาษณ์

สมพาวิน แก้วบุตตา. (16 มกราคม 2563). สัมภาษณ์. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม.

สมเพ็ด แสงจัน. (16 มกราคม 2563). สัมภาษณ์. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม.

